

ל"כנסיה הגדולה" בוינה

החפץ חיים

החפץ חיים

האהבה הלוהטת שאהב החפץ-חיים את כלל ישראל, רוממתו מעל לכל המפלגות על מצעיהן צרי הלבב וסיסמאותיהן האנוכיות. הוא היה שייך לכלל. לכל אחד מצא זכות. על כל אחד היה הגדול שבמליצי היושר. אהבתו את ישראל לא אבתה לדעת גבולות. בשביל כל אחד נכנס בעובי הקורא. אך כפי שכרב ידוע לקורא, היה החפץ-חיים משוכנע עמוקות, כי היסוד העיקרי בקיום הבריאה היא התורה וכי בלעדי התורה היה העולם נתון במצב של "תהו ובהו". לפיכך קוה ושאל תמיד לזכות לכך שהתורה ומסורתה תהפך שוב לכח המכריע בחיים היהודיים.

"אגודת ישראל", שהופיעה בסיסמה כזו, קבלה את תמיכתו וסיועו של החפץ-חיים. כפי שכבר נזכר פעם פרסם החפץ-חיים בשנת תרע"ג, מיד לאחר יסודה של "אגודת ישראל", קריאה, שדרשה מהיהודים החרדים להצטרף לתנועה זו, כדי לחזק את היהדות בכחות מאורגנים ומשותפים. בקיץ של שנת תרע"ד, כשבכל מקום התכוננו לאספה הגדולה הראשונה של "אגודת ישראל", שעמדה להתקיים בקטוביץ, פנו אל החפץ-חיים גאוני הדור ר' חיים סולוביצ'יק, ר' איצל מפוניבז' ועוד, בבקשה תכופה, שיפאר את האספה בהשתתפותו, למרות חולשתו. ברם פרוץ המלחמה העולמית הרס את כל התכניות.

תחת השלטון הצארי בכלל קשה היה מאד - לפעול כלשהו. מעולם לא הרשה שלטון זה שיהודים יתארגנו. אך לאחר שהמלכות הרשעה חוסלה, השתגשה תנועת "אגודת ישראל", מתחלה בפולין תחת השפעתה של האורתודוקסיה הגרמנית ולאחר מכן ברוסיה בימי ממשלת קרנסקי. יחד עם גדולי הדור שנתגלגלו לרוסיה פרסם החפץ-חיים בחודש אייר תרע"ז קריאה אל היהודים אשר שם שיצטרפו ל"אגודת ישראל", יען כי שואפת היא לפתור את הבעיות הצבוריות היהודיות לאור התירה. ברם, המהפכה הבולשביסטית שמה לאל את כל החלומות והשאיפות הנעימים של היהדות הרוסית. בשובו לביתו רדינה סייע

תנד

הרבה החפץ-חיים, יחד עם גאון הדור ר' חיים עוזר גרודזנסקי ואחרים, להתפשטותה של תנועת „אגודת ישראל“.

כש„אגודת ישראל“ העולמית ארגנה בקיץ של שנת תרפ"ג את „הכנסיה הגדולה“ הראשונה בוינה, הסכים החפץ-חיים להשתתף בכנסיה זו אישית.

מאות צירים מהעולם כולו באו להשתתף בכנסיה גדולה זו. אלפי יהודים מארבע פנות העולם נוכחים היו שם. גדולי הרבנים שבכל העולם וכן האדמו"רים המפורסמים של פולין, גליציה, רומניה והונגריה, נתכנסו לשם. כל אדמו"ר בא לו לשם יחד עם חסידיו, מעריציו וההולכים בעקבותיו. אם כי החפץ-חיים הופיע ללא שום הדר וברק חיצוני, היה הוא בכל זאת הדמות המרכזית שהקסימה את הכל. אישיותו הצידדת שבתה את לב הכל ללא יוצא מן הכלל.

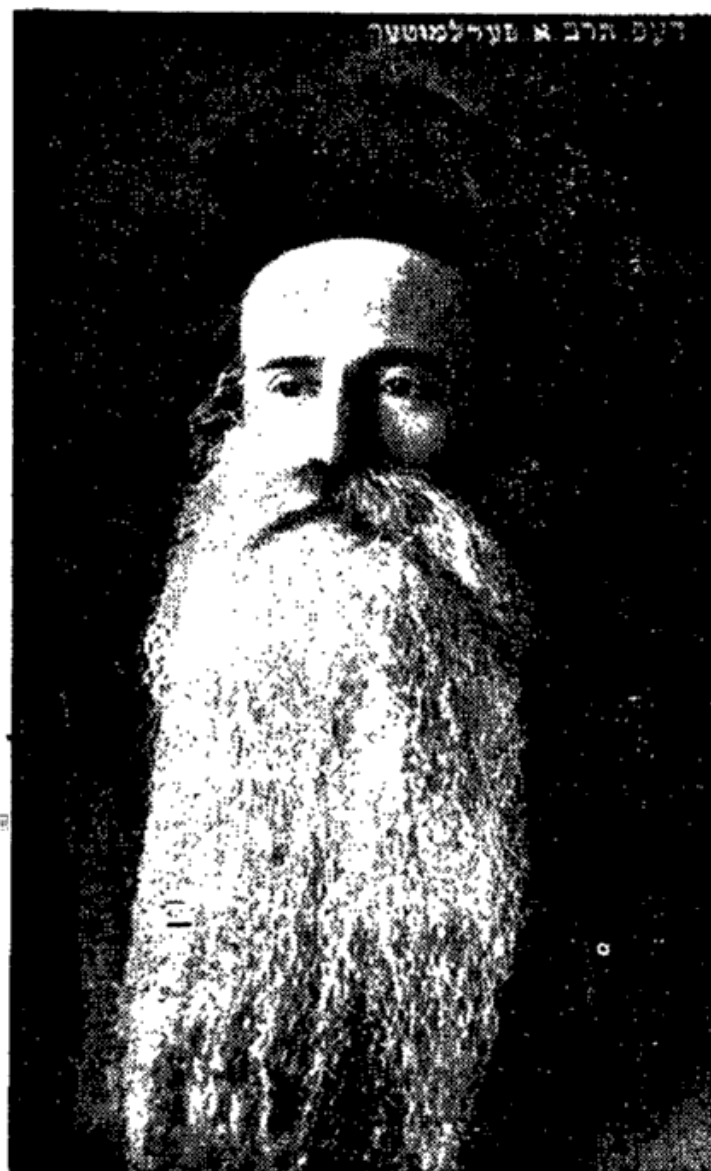
אל הכנסיה נסע החפץ-חיים ברכבת, בה נסעו גם כמה רבנים ואדמו"רים מפורסמים. ברם החפץ-חיים לא נלוו אליהם למחלקה השניה, אלא נסע במחלקה השלישית. יען כי, ראשית, הנסיעה במחלקה השניה היתה בעיניו כדבר שבמותרות, ושנית, היו במחלקה השניה המושבות מרופדים באריג שהחמיר על עצמו וניהר מלשבת עליו מחשש שעטנו.

בכל מקום שנעצרה בו הרכבת יצאו אלפי יהודים לקבל את פני האורחים הדגולים. לפיכך היו האדמו"רים ומלויהם יוצאים בכל תחנה לברך לשלום את הקהל. היחידי, שלמרות דרישותיהם התכופות של הנאספים סירב לצאת, היה החפץ-חיים.

רבה של אוסטרויה הגאון ר' מאיר דן פלוצקי, שלבקשת האדמו"ר מגור יבשמו ליווה, יחד עם הרב הירשאי הישיש ר' אברהם צבי פרלמוטר זצ"ל, את החפץ-חיים, מסר לכותב הטורים בין היתר:

באחת התחנות שבפולין התאסף קהל גדול שדרש במפגיע שהחפץ-חיים יתגלה בפניו. שוגרה משלחת של רבנים ובעלי בתים חשובים לבקשו שיצא אל הצבור. אך החפץ-חיים סירב למלא מביקשם. נטפל אליו ר' מאיר דן בדרישה שיסביר לו משום מה מסרב הוא לצאת אל הקהל. הסביר לו החפץ-חיים, שהיות וכל ימיו ברח מן הכבוד, כיצד יתכן לדרוש ממנו שעכשיו יחפש כבוד? כבוד, הסביר לו, הריהו נסיון מסוכן, ועם זה צטט את דברי ר' יהודה החסיד, שתמירת כל התענוגים הגשמיים שאדם נהנה מהם בעולם הזה אין מנכים לו מחלקו לעולם הבא, בעוד שחלף כבוד, שהוא תענוג רוחני, כן מנכים.

תנה

רבי אברהם צבי פרלמוטר

הרב פלוצקי העיר אז לחפץ-חיים: "ראשית, סבורני, רבי, שכדאי אפילו להפסיד מקצת של עולם הבא ובלבד לספק משאלתם של יהודים כה רבים (כ"י): שנית, מפקפק אני בכלל אם אפשר בגלל זה להפסיד עולם הבא?".

לא הניח לו החפץ-חיים לסיים: "די, אין צורך להוסיף, בשבילי מספיק הטעם הראשון" ונגש לחלון כדי להיראות לקהל.

משראהו הקהל החלו הכל נדחקים אליו כדי להושיט לו "שלום עליכם". בשביל החפץ-חיים החלוש, משמעותו של דבר היתה סכנת נפשות. הרים איפוא את ידו וברך את כולם במלים: "שלום עליכם יהודים" בהעירו אגב כך: "כתוב: 'שלום שלום לרחוק ולקרוב' — מכאן שאפשר לברך ב"שלום עליכם" גם מרחוק. אין צורך דוקא להושיט את היד".

תנו

רבי מאיר דן פלוצקי

אוצר חכמה

משעבר את התחנה טשנסטוכוב היה כבר עיף מדי והחליט לבלי לצאת שוב אל הקהל. הוא בקש שיסגרו את הדלת והחלונות כדי לאפשר לו מנוחה. פתאום נחפו המבקר בפקודה שכולם יעברו מקרון זה לאחר, משום שבצד אחד אחזה האש במוט האופן.

מששמע החפץ-חיים כי סוף סוף נאלצים לצאת מהקרון, העיר: „רואים מה כחם של רבים — מוכרחים לצאת“.

כידוע השתדלו חוגים מסוימים להסעיר את הכנסיה כלפי גדולים ידועים ממחנה אחר. ביחוד בקשו צירי ארץ-ישראל להביע בפומבי את עמדתם לגבי המחלוקת הידועה שבין שני הצדדים בירושלים. משנודע זאת לחפץ-חיים דרש מראש להוריד סעיף זה לגמרי מסדר היום.

החפץ-חיים צטט אז את המאמר:

„ושנאת הבריות כיצד? מלמד שלא יכוין אדם לומר אהוב את החכמים ושנא את התלמידים... אלא אהוב את כלן...“ (אבות דרבי נתן, פרק ט"ז).

האדמו"ר מגור, הרוח החיה של „אגודת ישראל“, בהשתאו לחפץ-חיים, העיר אז למקורביו:

”חז”ל מתארים את גדלותו של הלל הזקן: היו לו שמונים תלמידים.

החפץ חיים

עיקטן שבהם היה רבן יוחנן בן זכאי, שהיה יודע כל התורה כולה על כל החכמות לאין סוף שבה; הגדול שביניהם היה יונתן בן עוזיאל, שהיו אומרים עליו שעסק בתורה בהתלהבות שכזו, עד שכל עוף הפורח עליו מיד נשרף (סוכה

1234567

כ”ח, ע”א).

אוצר החכמה

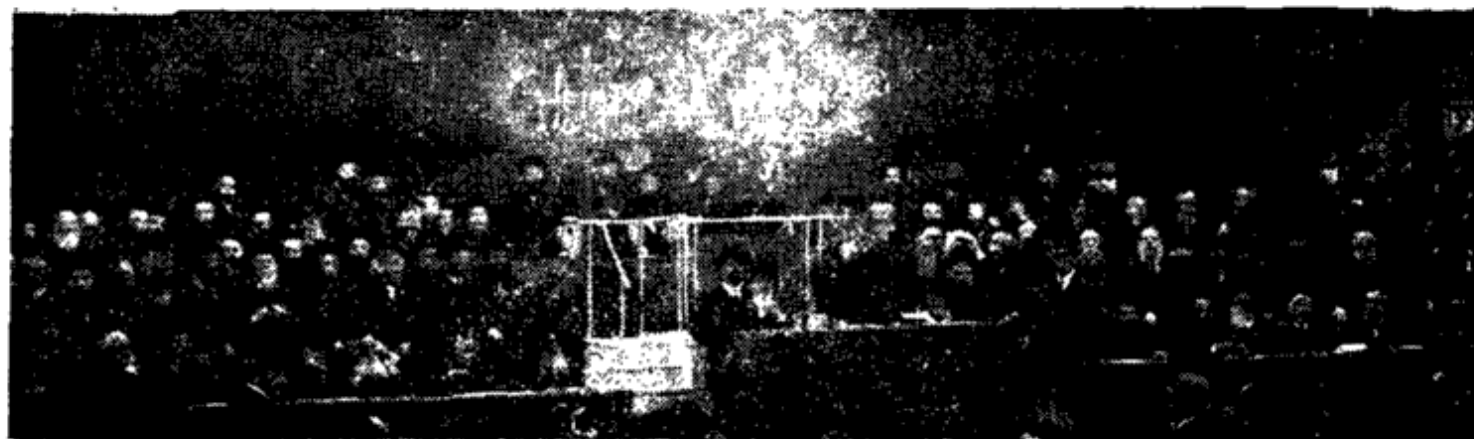
כל זה מתאר את גדלותו של גדול תלמידי הלל הזקן. אך מה בנוגע לרב עצמו? מדוע מחרישה הגמרא מלספר מה היה גורלו של עוף שפרח עליו בשעה שעסק בתורה? — התשובה היא, כי גדלותו של הרב (הלל) עלתה על זו של תלמידו הגדול במדה כזו, עד שעוף שפרח עליו עבר בשלום ולא נשרף. כך הוא החפץ-חיים. גדול הוא כל כך, עד שאש המחלוקת מצטננת בהגיעה אליו!

החפץ חיים

החפץ-חיים נתבקש לפתוח את הכנסיה. הוא פתח אז בהתנצלות זו (בערך): ”ישנם בין הנאספים גאונים וצדיקים גדולים — הכיצד איפוא יתכן שאני אדבר בפניכם ועוד בראשונה? הרי התורה מצוה עלינו: ”ולא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו“. אל תשתדל להעפיל למעלה גבוהה מדי, שכן אז יתגלו הפגמים שבך. ברם, מרוע אני, מתנחם אני, שהנני כהן וגם זקן ב”ה. סוג כבוד שכזה הרי דבר אין לו עם מעלות גרכשות, שעל האדם לעמול עליהן. לפיכך זכאי אני, בתור הזקן שבכהנים, לברך את כל הנוכחים בברכת כהנים...”

החפץ חיים

אוצר החכמה

הכנסיה הגדולה בווינה

במשך הישיבות הרבות נאם החפץ-חיים פעמים רבות בפני הנאספים. באחד מנאומיו פנה בקריאה אל הרבנים ונציגי היהדות: ”הבו לד’ כבוד ועוז! חלקו לרבוננו-של-עולם את כבודו הראוי! בשעה שמלך בא לבקר באחת ממדינותיו, בנוהג שבעולם שיוצאים לקבל פניו ולחלוק לו כבוד שר הפלך ופמליתו, משהוא

תנח

מגיע לעיר, יוצא כנגדן ראש העיר ומקבל על עצמו את האחריות לבטחוננו וכבודו של המלך. בכל מקום שהמלך רק נראה שם, ממתין לו כל פקיד ראשי של אותו אזור כשהוא מוכן למלא חובתו. השוטר של הסמטה הצרה ביותר אחראי לכבודו של המלך במדה לא פחותה מזו של שר הפלך".

"כך", המשיך החפץ-חיים בהתלהבות: "רבנו-של-עולם, מלך מלכי המלכים, נתגלה לאבות, חלקו לו הללו את הכבוד הראוי. פרסמו את גדלותו בעולם כולו. לאחר מכן נגלה לנביאים והם הודיעו מוסרו לאנושיות. לאחר מכן התנאים, האמוראים ושוב הגאונים, הראשונים והצדיקים, איש איש בדורו מלא את חובתו בשמרו ובפרסמו את גדלו וכבודו. אנחנו בדור הזה הננו כשוטרים פשוטים לגבי הגדולים שבדורות הקודמים. ברם חובתנו לשמור על כבוד שמים איננה פחותה מזו של אותם הגדולים בדורות הקודמים".

תאור אופיני של החפץ-חיים בכנסיה הוינאית מתואר על ידי עדי ראייה בעתונות היהודית. כדי שהתמונה תהיה מלאה הרינו לצטט בפני הקורא מתוך שני עתונים מנוגדים, חרדי ורדיקלי-קיצוני.

העתונאי הנודע, עורך ה"אידישער טאגעבלאט" הניו-יורקי, מר גדליה בובליק, לאחר שהוא מדגיש שנצחונה הגדול ביותר של "אגודת ישראל" הוותה נוכחותו של החפץ-חיים, מוסר בעתונו מיום ד' תשרי תרפ"ד:

"אין בעת הזאת אישיות שכה תוערץ ותוקדש כחפץ-חיים. הצבור רואה בו את צדיק הדור, עוד יותר מאשר את הגאון..."

משנשמעת קריאה "החפץ-חיים בא!" — קמה בהלה באולם. הכל קופצים ממקומותיהם ומבטי כולם מכוונים לנקודה אחת...

הוא גופו קצר קומה, זקן וחלש. קולו נמוך, אך רענן ברעננות נעורים. על פניו מרחף תמיד חיוך שלוו וטוב. עיניו מחייכות מטוב מזג. נראה שהצדיק הזקן במשך ימי חייו לא כעס מעולם. כל מלה שלו, כל תנועה מתנועותיו, שופעת טובה ללא גבול וענוה לאין שיעור. אין בו סימן כלשהו של קנאות. הריהו התגשמותו של השלום. לא! החפץ-חיים מעולם לא אבה להיות מנהיג ואינו חפץ בזאת גם הפעם. כל ימיו רק התחנן — יהודים! היו יהודים טובים, שקטים, יראים וכשרים. רחוק הוא מכל פוליטיקה של המפלגות ומשאמרו לצדיק כי בואו יסייע לחיזוק הדת — קם ובא...¹

מדבר הוא חרישית, עד שגם הצירים שבשורות הראשונות אך בקושי

1. הדברים אמורים, כמובן, מנקודת השקפתו של הכותב.

יכולים לשמעו. אף על פי כן אין אף אחד מניד אבר אפילו בפנות המרוחקות ביותר שבאולם. הקהל אינו שומע, אך בולע מרחוק את תנועותיו של החפץ-חיים. אין הם זקוקים לשמוע, הם שומעים בנשמתם מה שהוא מבקש מהם ומתמוגים עמו יחד ברגשותיהם. והריהו עומד ודורש:

— אל תפלו ברוחכם! אם ילד מילדיכם כבר סטה מן הדרך הנכונה, השגיוחו ^{אזרחי} ^{האזרחים} ^{האזרחים} שהיה ^{היה} ^{היה} ^{היה} יהודים טובים. סטו גם האחרים — שמא עוד יש בהם אחד שמסוגל להיות יהודי טוב. התרחקו חלילה כולם — סייעו לכך שאחרים ישארו יהודים. חלילה לאבד את העשתונות. אסור לשקוע ביאוש. אף לכשרואים שבמדינה שלמה התרחקו חס ושלום יהודים מהתורה — גם אז אין להתיאש, שהרי עוד נשארו לפלטה ארצות אחרות. הרי כך כבר אירע כמה פעמים שכששקעה היהדות במדינה אחת זרחה בשניה.

אל תשכחו את ילדיכם, שכן כשיבוא המשיח ונצא לקבל את פניו לא ישמח ברבנים, בצדיקים וביהודים-הנאים הבאים בימים, אלא ישאל בראש וראשונה — ^{אזרחי} ^{האזרחים} ^{האזרחים} איה ילדיכם? ^{האזרחים}

ב„פורברטס“ הניו-יורקי מתאריך 23 ספטמבר 1923 כותב אודותיו ה'

מוסקופ:

האדמו"ר מסוקולוב שעומד באמצע נאוומו משתתק לפתע, ידו נשארה מושטה כאילו נקפאה. הקהל, הנשיאות, העתונאים, האורחים שביציעים, מתרוממים בבת אחת. גם הרבנים, הצדיקים והיהודים החרדים קמים ממקומותיהם. מתחיל רעש אלם מאופק, המולה של יראת כבוד ודרך ארץ, נשמעות קריאות חמורות של כמה שמשים — פנו דרך!... הכינו מעבר! — מפנים. נדחקים ראש על ראש בנשימות עצורות, ברעד שבלב. פוסעים לאחור; מסתדרים שני טורים של אנשים באמצע האולם, שתי שורות של רבנים-צירים בגלימות מבריקות וזקנים לבנים ארוכים, ובין שני טורי רבנים אלה מוליכים כמה רבנים — משום מה אמרתי „מוליכים“, הם נושאים על כפיהם — זקן קטן חלוש, אדם ישיש כפוף בעל זקן לבן קצר, לביש מעיל שחור פשוט ודל, עטוף צעיף שחור על צוארו...

משרואים אתם בפעם הראשונה את הזקן הקטן בן התשעים הרי זה מטביע בכם רושם מוזר. מרגישים אתם בלבבכם רעד של יראת-כבוד ואהבה, כבוד ודרך-ארץ עצומים ללא גבול. משמסתכלים אתם מקרוב רואים הנכם פני מלאך, פני עובד אלקים. השכינה שורה על פנים אלה ונאלצים הנכם לעצום עיניכם מרוב אור שקורן משתי העינים הקטנות האפורות והפקחיות. בשעה שהוא עומד על

חס

הבימה ומדבר מחזיקים בו שני רבנים בזרועותיהם. הכנסיה כולה מאזינה
לנאומו בעמידה. קולו חלש, אך צלול. הוא קורא יהודים לאחדות ולשלום, להטבה,
ליראת שמים, לאהבה ולמעשים. דמותו הקטנה והשחורה רועדת בעת דבורו.
הזקנקן הלבן מזהיר מרחוק, כשלג שנתפזר זה עתה. מן העינים שופע העולם
כולו בתכמה וטוב לב...

כך מתאר אני לעצמי, היה מראהו של הלל הזקן, התנא שבגמרא.
בצאתו מן האולם עובר הוא בין טורי הרבנים העומדים. הולך הוא מהר,
מזורז, ראשו הלבן שתוח לארץ...

ומשמגביהים אותו ומושיבים אותו במכונית, הרחוב כולו שחור מאנשים.
נדחקים ראש על ראש כדי לראות את החפץ-חיים. נוצרים מסירים כובעיהם
מראשיהם מתוך יראת הכבוד. יהודים מטפסים על גבי המכונית, על הגלגלים,
על המנוע. כל אחד רוצה לראות את החפץ-חיים, לנגוע בשפת קפוטתו הדלה.
הקרובים ביותר תוחבים ידיהם הרועדות לתוך המכונית. החפץ-חיים מושיט ידו
לשלום, נוגע באצבעותיו העדינות הרכות בידים הגסות הרועדות: שלום.
אנדרלמוסיה שוררת... השוטרים עומדים אין אונים. אין בכחם להשליט סדר. הם
עצמם נדחקים ומביטים בתמהון וביראת כבוד על הישיש הגוף המוזר שכובע
קטיפה חבוש לראשו הלבן...

גם העתונים הגרמנים שבוניה כתבו מאמרים רבים מלאי הערצה אודות
החפץ-חיים..."

בשהותו בוינה היה החפץ-חיים אורחו של ר' עקיבא שרייבר, נכדו של
ה"חתם סופר". בתחלה לא אבה להיענות להזמנה להתאכסן אצל מר שרייבר, עד
שהאחרון הסכים לכך, שהחפץ-חיים יאכל משלו, או שהוא יקבל תשלום תמורת
הוצאותיו בשבילו. מאליו מובן שבמרוצת כל הזמן שהחפץ-חיים התאכסן שם המה
הבית מאנשים.

יהודי לונדוני ידוע, ר' אברהם פנחס לנדאו, גבאי של "מחזיקי הדת"
ומנהיג של תלמוד-תורה ומוסדות אחרים, שעסקיו בזמן האחרון לא התנהלו
כשורה, סבל רבות מבני ביתו. הללו האשימוהו כי גבאותו ומסירותו בכל לב
לגמול טוב וחסד לאנשים המה בעוכרי עסקיו השוקעים ולפיכך דרשו שיחדל
מפעילותו הצבורית. בנסעו לוינה גמר ר' אברהם פנחס בדעתו לשאול עצה מפי
האדמו"ר מגור (שעל חסידיו נמנה) ומפי החפץ-חיים כדת מה לעשות. מצד אחד
הרי זו שאלה של שלום-בית ומצד שני קשה היה לו להפרד מצדקה וחסד
שלו.

האדמו"ר מגור כמעט והסכים שיתחשב בדרישות בני ביתו. ברם, לא נתקררה דעתו. בבואו אל החפץ-חיים מצא את החדר מלא אנשים. מן הנמנע היה לפניו להגיע עד הרבי.

החפץ-חיים סיים אותה שעה את סעודתו ודרכו היתה לומר דבר תורה לפני ברכת המזון, לאחר שהיה מסיים את "מזמור לדוד ד' רועי לא אחסר". בפעם זו אמר כך:

"אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי" — "עובדה מענינת: מזדמן לפעמים לאנשים שהם טובלים בגלל עשותם טוב. מתרחש לפעמים שאדם אף נרדף על עשותו טוב וחסד. ברם האמת היא שעל כל אדם נגור לסבול רדיפות ממילא — לפיכך מוטב כבר שהרדיפות תבאנה בגלל עשות חסד. זהו פשוטו של מקרא זה: מבקשים מהקב"ה שאך טוב וחסד ירדפנו כל ימי חיינו".

מששמע זאת היהודי הלונדוני נודעוץ. עתה שוב לא היה לו מה לשאול.

החפץ-חיים קלע בו לנקודה המתאימה...

בחדש אלול של שנת תרפ"ט נתקיימה בוינה הכנסיה הגדולה השניה של אגודת ישראל. באולם נפוצה שמועה שהחפץ-חיים בא. נתחולל רעש. הכתבים חשו מיד לטלפן את החדשה למערכות עתוניהם שבעולם כולו. ברם בשובם נודע להם כי אירעה כאן טעות. לא בא אלא חתנו של החפץ-חיים. החפץ-חיים עצמו כבר לא היה בכחו לערוך מסע רחוק שכזה. הוא שגר מכתב, שנקרא מן הבמה על ידי יושב הראש. לאחר שהוא מברך את הכנסיה בברכת כהן הוא מפנה את תשומת לב הנאספים לבעיות שונות שעליהן להפתר ברורות. הוא מדוכא ביחוד עקב מאורעות הדמים בארץ ישראל שארעו זה עתה ודורש פעילות מוגברת ותקיפה לטובת ישוב ובנין הארץ, תעמולה שיטתית וענפה לתורה, לישיבות, לשבת, טהרת המשפחה, עניני החסד וכו'.

המכתב נקרא על ידי הרב צירלסון לרעש תשואות וקריאות — "יחי רבנו!".

כשהגאון ר' אלחנן וסרמן, בשובו אז מ"הכנסיה הגדולה", מסר לחפץ-חיים אודות הבעיות השונות שנדונו בה, סיפר לו בין השאר גם על ההצעות בנוגע למספר החברים שמהם תורכב "מועצת גדולי התורה". אחרים הציעו כי המספר יועמד על עשרים ושלושה — כנגד "סנהדריה קטנה", אחרים דרשו שבעים ואחד — כנגד "סנהדריה גדולה", או מאה ועשרים כ"אנשי כנסת הגדולה" בשעתו. זעק החפץ-חיים בהודעו: "אבוי, להיכן הם מעפילים? מה התמודדות היא זו?".

חסב